

Originalni naučni rad

**(ZLO)UPOTREBA FUDBALA: ANALIZA
IZVEŠTAVANJA MEDIJA O UTAKMICAMA
SRBIJE I HRVATSKE 2013. GODINE¹**

*UDK 070.446
796/799:316.77
32.019.5:323.1*

Nikola Mijatov²

Institut za savremenu istoriju, Beograd, Srbija

Sandra Radenović

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu, Srbija

Apstrakt: Rad sagledava pisanje štampe povodom utakmica Srbije i Hrvatske 2013. godine u okviru kvalifikacija za Svetsko prvenstvo u fudbalu. Kritički su analizirani članci Večernjeg lista i Indeksa.hr sa hrvatske strane i članci Kurira i Politike sa srpske. S obzirom da su utakmice pratile brojne kontroverze, pisanje štampe bilo je od izuzetnog značaja za čitav kontekst odigravanja utakmica. Analizom je ustanovljeno da je fenomen fudbala daleko prevaziđen i da su u člancima tonovi neprijateljstva, nacionalizma, šovinizma i senzacionalizma itekako bili prisutni. Sve navedeno usložnjava fenomen sportskog novinarstva ukazujući na značajnu etičku odgovornost koju ta profesija nosi u sebi.

Ključne reči: *fudbal, mediji, Srbija, Hrvatska, sportsko novinarstvo*

UVOD

Svetskom implozijom socijalizma Jugoslavija se našla izolovana, kako geostrateški tako i ideološki. Insistirajući na svome putu samoupravljanja („Posle Tita - Tito“), a negirajući sve jasnije težnje republika za osamostaljivanjem, kriza

¹ Rad je napisan u okviru projekta br. 47030 Konflikti i krize – saradnja i razvoj u Srbiji i regionu u XIX i XX veku, na kome je Nikola Mijatov saradnik

² ✉ nikolamijatov@gmail.com

jugoslovenskog socijalizma, ali i jugoslovenske državnosti kao takve, postajala je sve akutnija.

U predvečerje raspada, 1990. godine na stadionu Maksimir u Zagrebu, susrela su se dva fudbalska kluba „Dinamo“ i „Crvena zvezda“. Oba kluba primarno su predstavljala vladajuću ideologiju – samoupravni socijalizam. Sami nazivi, kao i sama sportska društva, bila su uistinu bleđa kopija sovjetskih originala: sportskog društva „Dinamo“, koje se oslanjalo na policiju i sportskog društva „Crvena zvezda“, nastalog kroz sindikat tekstilnih radnika (Riordan, 2010). Sada, na samom kraju 20. veka ova dva kluba, u jugoslovenskim uslovima, u svojim navijačkim redovima okupljali su mahom hrvatske i srpske nacionaliste i postali su medijum za izražavanje nacionalističkih težnji ova dva naroda.

Utakmica je otišla daleko od sportskog nadmetanja. Sukobi navijača preplavili su stadion gde se umešala policija, ali i sami fudbaleri. Zastrašujuće slike očigledno konfrontiranih Srba i Hrvata, zaklonjenih dresovima svojih klubova, preplavile su medije u državi koja je sama bila na ivici. Međutim, uprkos uvreženom mišljenju, rat nije počeo na Maksimiru (Đorđević, 2015). Za razliku od fudbalskog rata Salvadora i Hondurasa, rat SR Jugoslavije i Hrvatske imao je druge povode, one koji će doći godinu dana kasnije, a čije korene treba potražiti u problematici prava naroda na samoopredeljenje (Guskova, 2003). No, slika je ostala, sukob zabeležen i nezaboravljen, a fudbalsko neprijateljstvo dva tima prethodnica neprijateljstva dva naroda. Gotovo simbolično, u sveopštem metežu zapaljena je i zastava SFRJ.

Tokom turbulentne decenije devedesetih godina, u Hrvatskoj i SR Jugoslaviji svoje karijere izgradila su dva fudbalera vrhunskog ranga – Igor Štimac i Siniša Mihajlović. Svoje pozicije vrhunskih sportista nisu očuvali od upliva politike, nisu se ni potrudili. Tako je Mihajlović javno podržavao Željka Ražnatovića Arkana koga je i lično poznao. S druge strane, Štimac je podržao Franju Tuđmana. Razlike nisu ostale samo na političkoj liniji, realizovale su se i na fudbalskom terenu: 1991. godine kao fudbaleri Štimac i Mihajlović su se sukobili i obojica su isključeni. Prilika za nov početak 1999. godine kada su se susrele dve reprezentacije. Ipak, strasti su bile daleko od smirenih, Štimac je tada izjavio: „Mihajlović nije dostojan da sa njim pričam. Molio sam Boga da ga kazni za taj njegov prokleti život, jer je napola Hrvat“ (Index.hr 20/23.03.2013, 26.09.2013; Đorđević, 2015).

Gotovo deceniju i po, dve države su se našle na jasno utemeljenom evropskom putu. Hrvatska je prešla daleko veći deo, postala je članica Evropske unije 2013. godine. Srbija, tek u procesu pridruživanja, ali sa dominantno evropskom politikom i proevropskom vladom. Iz samog Brisela imperativ o međugraničnoj saradnji i pomirenju država bivše Jugoslavije je jasan i zahtevan. U takvoj situaciji, dve države, nekadašnje republike zajedničke Jugoslavije, našle su se u istoj grupi u kvalifikacijama 2013. godine za Svetsko prvenstvo u fudbalu. Ispred sebe imale su zadatak da organizuju dva susreta, u Zagrebu i u Beogradu, gde su se sada na pozicijama selektora našli stari „znanci“ – Igor Štimac i Siniša Mihajlović.

Ukratko, pomenimo da je svaki sportski susret, govoreći jezikom sociologije sporta kao posebne sociološke discipline, sportski događaj koji se sastoji iz sledećih elemenata: akteri (igrači), posrednici (treneri, sudije, sponzori, sportski novinari) i publika (navijači i navijačke grupe). S obzirom na činjenicu da je sport veoma kompleksan društveno-istorijski fenomen, te da je veza politike i sporta neupitna, pojava politizacije (negativne i pozitivne) sportskih događaja jeste jedna od značajnih tema, kako u sociologiji sporta, tako i u istoriji sporta. Dok negativna politizacija sporta jeste sinonim za sport u funkciji konflikta, odnosno dezintegracije (sredstvo razdvajanja naroda, klasa, slojeva, rasa, regiona...), najčešće se navodi primer pomenutog „fudbalskog rata“ između Salvadora i Hondurasa u Južnoj Americi 1969. godine, pozitivna politizacija sporta i sportskih događaja se odnosi na funkciju jačanja društvene kohezije i stabilnosti društvenog sistema, odnosno na funkciju jačanja društvenog konsenzusa. Najznačajnijim posrednicima sportskog događaja u savremenom sportu smatraju se sportski novinari. Sportsko novinarstvo kao vid komunikacije jeste veoma značajno jer može širiti ili sužavati dimenziju sportskog uspeha, odnosno neuspeha, pa tako utiče na javno mnjenje i sveukupne odnose u sportu (Koković, 2004; Radenović 2017). Sportski novinari mogu afirmisati društvene vrednosti i mogu svojim izveštavanjem presudno uticati na popularnost određenih sportova i tip bavljenja sportom (masovno bavljenje sportom, vrhunski, takmičarski sport itd.), oni mogu stvoriti idole, kultove i sportske zvezde, mogu biti kritičari trenutnog stanja u određenim sportovima i klubovima, izveštavati afirmativno samo za određene sportove i klubove ili čak “po narudžbini” određenih klubova s obzirom na lične kontakte, biti i promoteri određenih klubova, najzad, mogu raspirivati strasti kod navijača senzacionalističkim izveštavanjem ili pak, smirivati strasti valjanim, profesionalnim izveštavanjem (Radenović, 2017). Samim tim, sportski novinari mogu učestvovati i u procesu politizacije (pozitivne ili negativne) sporta i sportskih događaja, a u krajnjoj liniji neobjektivnim, pristranim i huškačkim načinom izveštavanja mogu zloupotребiti sport i sportski događaj kao manifestaciju koja bi inherentno trebalo da spaja narode, države i promoviše mir, toleranciju, suživot, prijateljstvo, fer-plej...

Najzad, pomenimo postojanje i značaj novinarske etike i Kodeksa sportskih novinara koga bi sportski novinari i komentatori trebalo da se pridržavaju. Najpre, podsetimo da je etika filozofska disciplina koja izučava moral. Otuda se ona može shvatiti kao lično primenjivanje određenog skupa vrednosti koje je pojedinac slobodno usvojio da bi ostvario cilj koji sebi postavlja i smatra ispravnim. Kada je reč o (sportskom) novinarstvu, etika se definiše kao grana filozofije koja pomaže novinarima da odrede šta je ispravno činiti u novinarstvu; ona je disciplina koja normira ponašanje (Koković 2004). Kako je naznačeno u Kodeksu sportskih novinara Srbije (Pantović, 2015) „sportski novinar prilikom izveštavanja, a naročito u direktnim prenosima sportskih događaja, održava profesionalnu distancu i nepristrasnost, u skladu sa 'Kodeksom novinara Srbije'“, „sportski novinar ne sme da manipuliše informacijama, da na smišljen i kontrolisan način, u za njega

pogodnim psiho-socijalnim uslovima, odašilje u javnost preko medija određene informacije i poruke, kojima će uticati na uverenja, stavove i ponašanja velikog broja ljudi, tako da se oni, u stvarima u kojima ne postoji opšta saglasnost, a za koje su vrlo zainteresovani – usmere prema ubeđenju, stavovima i vrednostima manipulatora, a da toga nisu svesni“ itd.

METOD

U radu je korišćen metod analize sadržaja i klasična istoriografska metoda.

REZULTATI

Dominacija senzacija

Dve države, Republika Srbija i Republika Hrvatska, našle su se u istoj grupi u kvalifikacijama 2013. godine za Svetsko prvenstvo u fudbalu. Ispred sebe su imale zadatak da organizuju dve utakmice, najpre u Zagrebu 22.03.2013. godine, a potom i u Beogradu 06.09.2013. godine. Sportski spektakl, dubinski prožet politikom, štampani mediji dočekali su sa ushićenjem. Sa hrvatske strane analizirani su Index.hr i Večernji list. Sa srpske, Politika kao najstariji i najugledniji dnevni list i Kurir kao jedan od pionira tabloidizacije srpskih medija i, svakako danas jedan od najuticajnijih među njima. Kada je reč o tekstovima u vezi sa prvom utakmicom, izvršena je analiza sadržaja: 17 članaka u Večernjem listu u periodu od 18.03. do 23.03.2013, 40 članaka sa portala Index.hr u periodu od 15.03. do 23.03.2013, 11 članaka u dnevnom listu Politika u periodu od 17.03. do 23.03.2013. i 23 članka iz tabloida Kurir u periodu od 17.03. do 23.03.2013. godine. Kada je druga utakmica u pitanju, izvršena je analiza sadržaja: 13 članaka u Večernjem listu u periodu od 04.09. do 07.09.2013, 13 članaka sa portala Index.hr u periodu od 29.08. do 07.09.2013, osam članaka u dnevnom listu Politika u periodu od 03.09. do 06.09.2013. i 12 članaka u tabloidu Kurir u period od 01.09. do 07.09.2013. godine.

Analiza sadržaja pobrojanih članaka upućuje na sledeća zapažanja:

1. Naslovi u Večernjem listu jesu prevashodno senzacionalistički, sa terminologijom koja ističe pripadnost kolektivitetu: „okupljaju se Srbi“, „Vukovarski Srbi“, „Hrvatska srušila Srbiju“; od tzv. ratničke terminologije koristi se samo reč „dvoboj“, no uprkos senzacionalističkim naslovima, Večernji list se može pohvaliti veoma kvalitetnim intervjuima bez huškačkih karakteristika u duhu fer-pleja sa različitim stvaraocima u sportu poput

fudbalske legende Dragana Džajića, sportskog novinara i komentatora Milojka Pantića, te sportskog psihologa Amira Zulića;

2. Naslovi sa portala Index.hr su senzacionalistički i podgrevaju atmosferu konflikta, koriste se sintagme poput: „dvoboj sa Orlovima“, kolektiviteti: „Srbi“, „Hrvati“, „Srbija“, „Hrvatska“, „Srbi se rugaju...“, te je terminologija ratnička: „kvalifikacijski dvoboj“, „utakmica svih utakmica“, „dvoboj sa Hrvatskom“, „koljački ambijent Marakane“, „srpsko nacionalno biće“. Kao primere objektivnog pisanja, izdvajamo kvalitetan intervju sa Draganom Džajićem koji odiše duhom fer-pleja u kome Džajić analizira kvalitet ekipa reprezentacije Srbije i Hrvatske. U člancima ima veoma objektivnih analiza kvaliteta obe reprezentacije: reč je o izjavama igrača kako reprezentacije Srbije, tako i reprezentacije Hrvatske. Uprkos senzacionalističkim naslovima, tekstovi su prilično objektivni, pogotovo oni koji sadrže pomenute izjave/analize igrača. Najzad, pomenimo i članak pod nazivom „A Nobelovu nagradu za mir dobijaju... Štico i Miha“ koji podseća čitaoce na političke stavove oba selektora tokom rata devedesetih godina, ali prevashodno provokativno. Postavlja se pitanje cilja ovog i sličnih tekstova? Ovakvi tekstovi čitaoce podsećaju na ratna zbivanja i mogu podstaći reprodukciju dugotrajnih nacionalističkih tenzija i mržnje, te se može postaviti pitanje odgovornosti autora i urednika, kao i pitanje njihove dobronamernosti;

3. Naslovi u dnevnom listu Politika sadrže imena iz politike i sporta i nisu toliko senzacionalistički, no ipak sadrže i sintagme iz tzv. ratničke terminologije poput: „juriš protiv Srbije“, „časna i junačka borba“. Kada je o drugoj utakmici reč, dominiraju naslovi u duhu fer-pleja, koji stavljaju akcenat na nagoveštaj sportskih uspeha. Sadržaj članaka čine prilično objektivne analize kvaliteta obe reprezentacije kroz izjave kako hrvatskih, tako i srpskih igrača, ali i aktuelnih političara koji pozivaju na fer-plej i sportsko ponašanje, mir, toleranciju, bez huškačkih elemenata. Mogu se izdvojiti odlični tekstovi novinara Ivana Cvetkovića kao valjane analize obe utakmice: „Mihajlović nije kriv“, „Zaslужen poraz u Zagrebu, naš tim sve dalje od Brazila“ i „A počelo je time da fudbal zbliži Srbe i Hrvate“;

4. Naslovi u tabloidu Kurir su očekivano senzacionalistički, koji proizvode atmosferu konflikta: „Svet strepi zbog Hrvatske i Srbije“, a u naslovima nisu prisutna samo aktuelna imena iz sporta i politike već i sa estrade: Stanija, Tompson. Pomenimo i ove naslove: „RAT ZA ULAZNICE: Hrvatski savez podelio karte ekstremnim strankama“, „U boj krenite, junaci svi!“, „ŠTIMAC JE MALO NERVOZAN: Napao srpskog novinara zbog pitanja“, „DIŽU TENZIJE: Svi Hrvati u petak u kockastim dresovima!“, „ŠTIMAC: Nećemo aplaudirati srpskoj himni u Beogradu!“, „Hrvati Mihi: Siniša, ustašo“ – kao naslove koji reprodukuju atmosferu konflikta i dugotrajne međunacionalne tenzije. U jednom od članaka se pominje zagrljaj

Mihajlovića i Štimca kao pokazatelj atmosfere koja se bitno razlikovala od one na tribinama među navijačima. U ovom slučaju uprkos huškačkom i senzacionalističkom naslovu, sadržaj se može okarakterisati kao objektivan jer se navode činjenice. Naslovi senzacionalističkog karaktera koji podgrevaju atmosferu konflikta i koji sadrže sintagme kolektiviteta: „Srbi“, „Hrvati“, „Srbija“, „Hrvatska“, dominiraju i u pisanju o drugoj utakmici. Česta su imena fudbalera u naslovima i njihove izjave ubačene u kontekst koji podgreva atmosferu konflikta, kao u naslovima: „Panika u Hrvatskoj: Mandžukić ne igra protiv Srbije?“, „Štimac se uplašio – Srbija je jača nego u Zagrebu“, „Darijo Srna: Srbi su nervozni“ itd. Kada je o sadržaju tekstova o drugoj utakmici reč, dosta tekstova je preuzeto od Tanjuga, te ima formu izveštaja, nema huškačkih elemenata, pominju se izjave fudbalera, uprkos senzacionalističkim naslovima, sadržaj ne podstiče atmosferu konflikta. Tekst pod nazivom „Pakleni plan hrvatskih ekstremista: Neredit na Marakani!“ se izdvaja jer podgreva atmosferu konflikta i širenja panike. U ovom slučaju postavljamo pitanje odgovornosti autora i urednika.

Pomenuta zapažanja ćemo detaljnije obrazložiti kroz karakteristične primere kako senzacionalizma, tako i objektivnog izveštavanja u sadržaju analiziranih medija.

DISKUSIJA

Utakmice su prošle mirno. Većih izgređa navijača nije bilo, što i ne čudi s obzirom da je gostujućim navijačima (kako Srbima u Zagrebu, tako i Hrvatima u Beogradu) bilo zabranjeno da prisustvuju utakmicama. Sa samog vrha dolazili su tonovi pomirenja: gradonačelnik Zagreba Bandić dobio je uz rakiju prepečenicu i dres srpske reprezentacije, dok je Tomislav Karadžić, predsednik Fudbalskog saveza Srbije, dobio na poklon Monografiju grada Zagreba i grb. Potom, u Beogradu, predsednik Tomislav Nikolić primio je delegate Nogometnog saveza Hrvatske gde su takođe razmenjeni pokloni. Dvoje protagonista, Štimac i Mihajlović, insistirali su na pomirenju. Javno su se u nekoliko navrata pozdravljali krajnje prijateljski, razmenili poklone (ajvar) i čestitali rođendane (Index.hr 23.03.2013; Večernji list 05.09.2013).

No, ako su se Štimac i Mihajlović pomirili, nije štampa. Utakmice su bile savršena prilika za brojne senzacionalističke tekstove, svakako usmerene ka podizanju tiraža. U sveopštem „lovu na senzacije“ nije se prezalo ni od čega. Pomirljive i hladne izjave sportista ili trenera su vađene iz konteksta ne bi li se oblikovale u željenom vidu. Dodatno, iste te izjave pojedinaca smeštane su u širi kontekst. Tako pojedinac ne govori u svoje ime, ili eventualno reprezentacije, već u ime svih Srba ili Hrvata. Primera radi, Mihajlović u intervjuu navodi da je zabranio seksualne odnose

igračima pred utakmicu, što nije redak slučaj u sportu (Galić, 2003), a Index.hr tu vest prenosi - „seks srpski neprijatelj broj 1“ (Index.hr 18.03.2013). Isto tako, izjave su prekidane na pola rečenice, srpski fudbaler Vladimir Stojković je izjavio: „Vidjet ćemo hoće li Hrvati uspjeh pokazati ono što tvrde, da su za klasu bolji od nas. Što se tiče atmosfere na Maksimiru... ne mogu spavati koliko sam zabrinut: Šalim se straha nema!“. Tu izjavu Index.hr koristi da bi oblikovao vest: „Srbi se rugaju: „Ne možemo spavati koliko se bojimo atmosfere na Maksimiru“ (Index.hr 18.03.2013). S druge strane, Kurir prenosi kako Štimac „PALI VATRU: Štimac sa Tompsonom dočekuje Srbiju“. Izvan zapaljivog naslova, u samom tekstu može se pročitati kako je ustvari Štimac na svoj Facebook profil postavio pesmu Marka Perkovića Tompsona, a da sa samim autorom nije ni imao kontakata (Kurir 19.03.2013). Na istoj liniji kao i hrvatski susedi, Kurir poteze pojedinaca pripisuje čitavom narodu. Tako je skandiranje navijača protiv Mihajlovića na utakmici u Zagrebu okarakterisano kao „Hrvati Mihi: Siniša ustašo“ (Kurir 23.03.2013). Najdalje je otišao Večernji list koji prenosi izjavu jednog Srbina, što u tekstu i navode („tvrđi jedan Srbin iz Vukovara“), ali u naslovu obuhvataju sve: „Bit će napeto: Vukovarski Srbi navijati će za Srbiju“ (Večernji list 21.03.2013).

Osim nacionalne, pisanje štampe projektovale se i na individualnu dimenziju, koja se opet svojom biografijom, pozicijom i delovanjem projektuje unazad na nacionalnu. Tako, Siniša Mihajlović bio je meta u sedam članaka povodom prve utakmice u Zagrebu koji su imali formu direktnog napada na njegovu ličnost. Fotografija Mihajlovića iz 90-ih godina na kojoj se u prolazu pozdravlja sa Željkom Ražnatovićem Arkanom, koji je obučen u vojnu uniformu, bila je sastavni deo dva članka (Index.hr 23.03.2013). Istina, Mihajlović nije krio da je svojevremeno podržavao Arkana, ali mnogo puta je naveo da u Hrvatsku dolazi kao prijatelj i da želi da utakmice prođu u prijateljskoj atmosferi. Pisanje štampe imalo je i jakog odjeka, pa je tako Hrvatska stranka prava tražila zabranu ulaska u zemlju za Mihajlovića, što srpski tabloid nije propustio već navodi da je u pitanju „STRAH“ (Kurir 20.03.2013; Večernji list 20.03.2013). Konačno, u napadima je najdalje otišao Večernji list koji tumačeći postupke Mihajlovića kao selektora u sadašnjosti (tj. tadašnjosti) navodi u naslovu da „Mihajlović glumi frajera, a na kraju bi mogao ispasti pozer“. U samom tekstu pišu kako je „prgav“, „fura frajerski stil“ i da „želi biti primećen, ispasti dasa“ (Večernji list 22.03.2013). Napadi su vrlo moguće bili usmereni i ka praktičnom cilju – isprovociranja reakcije samog Mihajlovića. Naime, još kao fudbaler poznat po ishitrenim reakcijama na provokacije, eventualni eksces kao selektora bio bi prava senzacija za hrvatsku štampu. No, i kada je sve proteklo mirno u Zagrebu, kada su se i Mihajlović i Štimac pokazali dorasli zadatku, Index.hr piše članak „A Nobelovu nagradu za mir dobijaju... Štico i Miha!“, gde ponovo u samom tekstu

ne propuštaju priliku da opet istaknu Mihajlovićevu prošlost navodeći da je bio „Arkanov bliski prijatelj i finansijer obrane batinaša srpskih zarobljenika iz Lore“ (Index.rs 23.03.2013).

Pored direktnih i konkretnih natpisa u štampi uočljiv je i fenomen terminologije sa dominantnom militarističkom notom. Tako i u naizgled objektivnijim člancima nailazimo na konstrukcije poput „Hrvatska srušila Srbiju“ ili „Poplaveli“ (povodom nošenja plavih dresova) (Večernji list 22.03.2013; Kurir 18.03.2013). Takođe, izjave zvaničnika su obilovale istim diskursom. Štimac navodi: „Krenućemo u juriš protiv Srbije“ a ministarka omladine i sporta Republike Srbije poručuje fudbalerima da se „bore časno i junački“, što štampa verno prenosi (Politika 20/21.03.2013). Značaj kvalifikacionih utakmica je jasno preuveličavan, pa su se susreti karakterisali kao „Najveća utakmica u bliskoj povjesti Srbije“ kao i „utakmica svih utakmica“ (Indeks.hr. 18/20.03.2013). Preuveličavanje je zagazilo i u sferu mitologije, što svakako treba posmatrati u kontekstu osnove nacionalnog mita (Smit, 2010), pa se odluka da hrvatski fudbaleri u prvoj utakmici nastupaju u plavim dresovima tumači i kao srećan predznak pošto je u tim bojama Hrvatska pobeđivala Francusku i Tursku. Članak otvoreno navodi da je „mit nastao davne 1998.“ (Index.hr 18.03.2013).

Zatvoreni krug tabloidne komunikacije

U nedostatku adekvatnih izjava koje bi se mogle senzacionalistički obraditi, štampa je nalazila druge izvore. Tako je za izjavu povodom poraza Srbije u Zagrebu pitan estradni umetnik Milić Vukašinović, svakako radi zapaljive izjave. Mišljenje Vukašinovića prenose u naslovu: „Mi Srbi smo hrabar narod, ali na Maksimiru smo igrali ko p*čke“ (Index.hr 23.03.2013). Time ne samo da se daje na značaju izjavi jednog estradnog umetnika, već se on stavlja u poziciju ambasadora čitavog naroda. Da značaj izvora nije bitan u odnosu na senzaciju koju on sa sobom nosi pokazuje i primer performansa srpskog tabloida Alo. Naime, po uzoru na hobotnicu Paula koja je prognozirala rezultate Svetskog prvenstva 2010. godine, novinari ovog tabloida uradili su nešto slično, ali sa lamom. U Beogradskom zoološkom vrtu stali su ispred lame i raširili slike hrvatskih igrača i trenera. Lama se okrenula ka fotografiji selektora, onjušila je i „pljunula Štimecu po faci“. Suštinski, ovaj performans malotiražnog srpskog tabloida Alo mogao je proći gotovo potpuno neprimećen. Međutim, u lovu za senzacije Večernji list prenosi detaljan izveštaj o performansu uz naslov koji obeležava čitavu naciju: „Srbi se sprdaju: Ljama pljunula Štimeca i označila ga kao opasnost“ (Večernji list 20.03.2013). Na istoj liniji, članak marginalnog američkog elektronskog medija Bleacher report uzet je kao relevantan za čitav svet, naslov prenesene vesti je glasio: „Rizično: Svet strepi zbog Hrvatske i Srbije“ (Kurir 19.03.2013). Najdalje je

otišao Kurir gde povodom starta Šimunića u drugoj utakmici i propratnog crvenog kartona navodi: „ENGLEZI O STARTU ŠIMUNIĆA: Najbrutalniji faul ikad“. U samom tekstu kao izvor navode „novinari sa Ostrva“. Svakako nepotpuna i nezadovoljavajuća odrednica, ali za Kurir sasvim dovoljna da na osnovu nje iskonstruiše naslov koji obuhvata praktično čitavu englesku naciju (Kurir 07.09.2013).

Takođe, tenzije su tražene i građene oko fenomena u kojima ih suštinski nije bilo. Poziv građanima Hrvatske od strane Hrvatskog nogometnog saveza da utakmicu, ako ne na samom stadionu, gledaju kod kuće u dresovima hrvatske reprezentacije i da taj dan u školu ili na posao dođu u dresovima, Kurir tumači kao dizanje tenzije jer će „Svi Hrvati u petak u kockastim dresovima!“. Šta je konkretno problem u tome, na koji način nošenje dresa reprezentacije, npr. deteta iz Osijeka u školi tog petka diže međunacionalne tenzije, Kurir ne objašnjava, već se zadržava praktično na krajnje senzacionalističkom i s namerom iz konteksta izvađenom naslovu (Kurir 21.03.2013).

Postupci tabloida ne ostaju samo u sferi medija, projektovani su se i van članaka. Večernji list okačio je dres hrvatske reprezentacije od 30 metara na zgradu Vjesnika. Dres je usled vetra pao, što srpski Kurir jednostavno nije mogao da propusti, već likujući donosi naslov: „DUVA, DUVA: Vetar skinuo hrvatski dres sa zgrade Večernjeg lista“ (Index.hr 19.03.2013; Kurir 19.03.2013). Isto tako, povodom druge utakmice u Beogradu Večernji list prenosi potpuno neutemeljeno pisanje Kurira da hrvatski ekstremisti „žele napraviti kaos u Beogradu“ (Večernji list 06.09.2013; Kurir 05/06.09.2013).

Problematika je otišla daleko od sfere fudbala, projektovana se u sferu politike koja se natrag izrazila preko pesama. Uvek kontroverzni Marko Perović Tompson i oko ovih utakmica je bio aktuelan. Kao što smo videli, dovoljan je bio jedan „share“ Tompsonove pesme na Facebooku od strane Štimca da se čitava senzacija iskonstruiše. U jagmi za događajima, ili barem reakcijama preko granice, Večernji list predlaže pesme za podršku hrvatske reprezentacije. Između ostalih našla se i pesma Tompsona „Ljepa li si“, koja je lako mogla biti izostavljena, a njeno postavljanje dovodi u pitanje krajnje namere čitavog članka (Večernji list 06.09.2013). S druge strane, muzika je i spajala. U Beogradu, gosti su na stadionu dočekani sa dve ilustrativne pesme. Prva, doduše samo kao deo reklame, bila je melodija estradne umetnice Severine Vučković koja je podjednako popularna u obe države. Međutim, pošto je srpska publika prepoznala melodiju propratila ju je zvužducima. Potom, za odabranu pesmu za podgrevanje atmosfere na stadionu izabrana je „Gangam style“, globalni fenomen i tada najgledaniji video na YouTube, pesma svakako prijemčiva širom sveta, ne samo na Balkanu. No, organizatori utakmice u Beogradu kao jednu od pesama pustili su i „Marš na Drinu“. Pesma nastala tokom Prvog svetskog rata, u drugačijem kontekstu, ipak 2013. godine uzimajući u obzir granicu Srbije prema BiH i rat koji se odvijao na tom

prostoru, može biti protumačena kao provokacija. Večernji list priliku nije propustio već navodi da se puštala ta pesma, a zaključak prepušta čitaocima (Večernji list 07.09.2013).

Može i objektivnije

Konačno, postoji i niz primera objektivnog izveštavanja. Index.hr prenosi tri članka o temama koje bi se vrlo lako mogle senzacionalistički obraditi (ispadi Savićevića i Mirkovića, poklon Karadžića Bandiću i problematika prisustva Ante Gotovine na stadionu) gde je uočljivo da je moguće objektivno pisati i o temama koje su kontroverzne (Index.hr20/21.03.2013). Večernji list je bio vidno objektivniji povodom druge utakmice gde je u pomirljivom tonu preneo dve vesti: čestitanje rođendana Štimcu od strane Mihajlovića i šetnju reprezentativaca Hrvatske Beogradom kojom prilikom su „sjajno dočekani“ (Večernji list 05/06.09.2013). Međutim, potpunu pohvalu mogla bi dobiti jedino Politika čiji su članci dominantno objektivni. Tako, umesto „utakmice svih utakmica“, u Zagrebu se igrao „veliki derbi“ (Politika 21.03.2013). Analizom članaka Politike uočljiva je i jasna namera da su članci pisani u maniru koji bi doprineo smanjenju tenzija i mirnom odigravanju utakmica. Poruku zagrebačke policije da će u slučaju „poruka mržnje“ utakmica biti prekinuta, Politika prenosi bez navoda kakve bi te poruke mogle biti, svakako sa ustaškim konotacijama, koje bi čitaocima samo mogle isprovocirati (Politika 20.03.2013). Kada je reprezentacija Srbije poražena, članak hladno konstatuje: „Zaslužen poraz u Zagrebu, naš tim sve dalje od Brazila“ (Politika 22.03.2013). Povodom druge utakmice sve vesti tabloida, konstrukcije i senzacije Politika je ignorisala i u nizu članaka krajnje objektivno pisala o samom događaju (Politika 03/04/05/06.09.2013).

ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da su, generalno, naslovi senzacionalističkog karaktera što ne čudi s obzirom na trend tabloidizacije medija koji reprodukuje ovakve naslove – a u slučaju izveštavanja o ova dva sportska događaja – i naslove huškačkog karaktera.

Sa druge strane, sam sadržaj članaka nije toliko senzacionalistički jer se u velikom broju članaka prenose izjave sportista, selektora i političara koje pozivaju na smirivanje strasti i u kojima su date posve valjane analize karakteristika igrača obe reprezentacije. Zagrebački Večernji list i beogradska Politika drže nivo, naročito Politika koja u ovom slučaju ne podleže trendu tabloidizacije. Večernji list ima senzacionalističke naslove, no u mnogo manjoj meri nego Index.hr i Kurir.

Vratimo se opet na pitanje odgovornosti autora i urednika, te na etičko pitanje svrhe novinarstva i to sportskog novinarstva. Konkretno, koja je svrha tekstova koji podsećaju na sukobe? Da li je to traženje nekakve istine? Činjenice su zabeležene, danas i na YouTube snimcima koji su lako dostupni (recimo, snimak Dejana Savićevića koji se pominje u analiziranim tekstovima), no da li se na taj način, podsećanjem na sukobe iz ratnih devedesetih godina mogu smanjiti dugotrajne međunacionalne tenzije? Ove tenzije se mogu samo produbiti i reaktualizovati tekstovima koji “kopaju po starim ranama”, te je zato etičko pitanje dobronamernosti autora i urednika aktualno i veoma značajno pitanje imajući na umu postojanje Kodeksa novinarske etike, te pomenutog Kodeksa sportskih novinara Srbije. Možemo podsetiti na Galenovo pitanje: “Da li dobar lekar mora nužno biti i dobar čovek?” i transponovati ga u sferu (sportskog) novinarstva: “Da li dobar novinar mora nužno biti i dobar čovek?”. Svakako da diskusija i pokušaj odgovora na ovo pitanje prevazilazi okvire našeg rada, ali možemo primetiti da bi svaki (sportski) novinar, kao i urednik dnevnog lista, portala i tabloida trebalo da se zapita koje vrednosti su u osnovi njegovog/njenog delanja, tačnije pisanja konkretnog članka i/ili izveštaja o sportskim događajima koji se odigravaju u kontekstu dugotrajućih međunacionalnih i etničkih tenzija. Svakako da pitanje vrednosti pretpostavlja i pitanje odgovornosti i posledica konkretnog delanja svakog pojedinca. Predlažemo da svaki (sportski) novinar i urednik sebi postavi ovo pitanje, uz pretpostavku da bude iskren/a prema samome sebi, te da dobro razmisli o vlastitoj odgovornosti i mogućim posledicama neodgovornog, neobjektivnog i nedobronamernog izveštavanja o sportskim događajima.

NAPOMENA

Rad je dopunjena verzija usmenog izlaganja pod istim nazivom koje je predstavljeno na međunarodnom interdisciplinarnom simpozijumu „Filozofija medija“ (Zagreb, Hrvatska, 21-23.09.2017. godine).

LITERATURA

1. Đorđević, I. (2015). *Antropolog među navijačima*. Beograd: Biblioteka XX vek.
2. Galić, M. (2003). *Pedagogija sporta*. Beograd: M. Galić.
3. Guskova, J. (2003). *Istorija jugoslovenske krize (1990 – 2000)*. Beograd: IGAM.
4. James, R. (2010). *Sport in Soviet Society: Development of sport and physical education in Russia and the USSR*. London: Cambridge University Press.
5. Koković, D. (2004). . Beograd: Sportska akademija.
6. Pantović, S. (2015). *Kodeks sportskih novinara Srbije*: <http://sportnovinar.blogspot.rs/2015/07/kodeks-sportskih-novinara-srbije.html>.
7. Radenović, S. (2017). *Sport i društvo – Sociologija sa sociologijom sporta. Sociologija sporta*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu.
8. Smit, A. (2010). *Nacionalni identitet*. Beograd: Biblioteka XX vek.
9. Turza K., Radenović, S. (2014). *Pojmovnici za izborne predmete*. Beograd: CIBID, Libri Medicorum, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Izvori

1. Index.hr
2. Kurir
3. Politika
4. Večernji list